

A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell gyakorlati alkalmazása 1. rész

Bánhegyi Máttyás

E-mail: banhegyi.matyas@kre.hu

Kivonat: A tanulmány részletesen mutatja be egy újságcikk és annak két célnyelvi fordítása kapcsán a fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell gyakorlati alkalmazását. Ebben a részben lépésről lépésre vezetjük végig az olvasót a modell két alkotóelemével, a cselekvés és a kontextus komponenssel végzett elemzés szakaszán. Így a cselekvés komponens kapcsán a szándékoltság, a perspektíva, valamint az implikációk és következmények címszavak köré rendezett szövegjellemzőket vizsgáljuk. A kontextus komponens kapcsán pedig a résztvevők, a magasabb szintű cselekvés, valamint a helyi és kiterjedtebb kontextus kategóriákba sorolt szövegjellemzőket taglaljuk. Rávilágítunk azon szövegrészletekre, amelyek a cselekvés és a kontextus komponens kapcsán a vizsgált szövegek esetében azonosságokat vagy eltéréseket mutatnak, továbbá ezen jellemzőket megpróbáljuk értelmezni és megmagyarázni is. Ezenkívül leírjuk és vázlatosan összehasonlítjuk a modell alkalmazása kapcsán kapott eredményeket. Fontos megjegyeznünk, hogy a modell segítségével rengeteg adat generálható, amelynek leírása és elemzése számos előnnyel és haszonnal kecsegtet a fordítástudomány számára.

Kulcsszavak: politikai diskurzus, ideológia, hatalom, fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell, az FDTH-modell gyakorlati alkalmazása

1. Bevezető

Az eredetileg háromrészesre tervezett tanulmány sorozatunk egy 4. és egy 5. gyakorlati cikkel bővült ki. Mivel az elemzés eredményeként igen nagy mennyiségű adat gyűjthető, a gyakorlati részt terjedelmi korlátok miatt két cikkben jelentetjük meg. Ennek első részét tartja jelenleg kezében az olvasó. A cikksorozat korábbi részeiben ismertettük a kritikai diskurzuselemzés előzményeit és legmeghatározóbb iskoláit (1. rész – Bánhegyi 2010); áttekintettük a fordítástudomány terén megjelent, politikai szövegekkel összefüggő fordítástudományi kutatásokat, valamint részleteztük az e területen napvilágot látott kritikai diskurzuselemzési tanulmányokat (2. rész – Bánhegyi 2011a); leírtuk van Dijk kritikai diskurzuselemzési modelljét és bemutattuk, hogy az elemzési modell fordítási célú adaptációja, a fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell elméleti síkon hogyan használható politikai szövegek fordítástudományi elemzésére (3. rész – Bánhegyi 2011b). A 4. és az 5. részben megkíséreljük bemutatni a fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell gyakorlati alkalmazását, azaz a modellel végzett diskurzuselemzés menetét egy forrásnyelvi újságcikk és annak több célnyelvi fordítása alapján.

Tanulmányunk szerkezete a következő: először a fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell felépítő alkotóelemeket és aspektusokat ismertetjük röviden, majd kitérünk a modell gyakorlati alkalmazásának alapjául szolgáló forrásnyelvi újságcikk és két célnyelvi fordításának leírására, végül pedig a hatásmodellel végzett elemzés menetét és annak gyakorlati megvalósulását írjuk le az imént említett alkotóelemek közül az első kettő vonatkozásában. (A további két alkotóelem mentén végzett elemzést a cikksorozat 5. részében ismertetjük.) Tesszük mindezt elsősorban azért, hogy bemutassuk a hatásmodell lépésről lépésre történő gyakorlati alkalmazását, és hogy egy példán keresztül megmutassuk, milyen gazdag és szerteágazó eredményeket hozhat a hatásmodellel történő elemzés.

2. A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell felépítése

A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell (FDTH-modell) négy alkotóelem építi fel: a cselekvés, a kontextus, a hatalom és az ideológia. Ezen alkotóelemek számos aspektust tartalmaznak. A tanulmánysorozat 3. részében (Bánhegyi 2011b) részletesen ismertettük a hatásmodell, így itt – terjedelmi korlátok miatt – pusztán az alábbi táblázatos formában (1. táblázat) ismételjük meg a hatásmodell, valamint az azt felépítő alkotóelemek és aspektusok leírását.

1. táblázat

A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell felépítése

Cselekvés	
<i>Aspektus</i>	<i>Leírás</i>
szándékolttság	a forrás- és a célnyelvi szöveg megalkotásának fő célja
perspektíva	a forrás- és a célnyelvi szöveg által megjelenített perspektíva, valamint a szövegeknek egy adott politikai oldal irányába mutató lehetséges elfoglaltsága
implikációk és következmények	a szövegek explicit és implicit tartalma, valamint ennek az adott társas-társadalmi, kulturális és politikai kontextusban történő értelmezése

Kontextus	
<i>Aspektus</i>	<i>Leírás</i>
résztevők	a szövegek befogadóit írja le, valamint azt mutatja meg, hogy a cél- és a forrásnyelvi szöveg bizonyos jellemzői hogyan tükrözik a befogadók jellegzetességeit

Kontextus	
<i>Aspektus</i>	<i>Leírás</i>
magasabb szintű cselekvés	a forrás- és célnyelvi szövegeknek a velük egyidejűleg létező és velük kapcsolatba hozható politikai agenda(k)ban és politikai környezet(ek)ben betöltött helyzete
helyi és kiterjedtebb kontextus	a szövegek közvetlen kommunikatív kontextusa, továbbá az általuk előidézett, közvetlen és hosszabb távú társas-társadalmi és politikai hatások

Hatalom	
<i>Aspektus</i>	<i>Leírás</i>
a hozzászólás lehetősége (hangunk hallatása)	<ul style="list-style-type: none"> • az érvelő politikai szövegek megjelenítése kapcsán az azt publikáló újság által birtokolt hatalom • az adott politikai szöveg fordítási megbízása és a célnyelvi szöveg megjelenítése révén a fordítók által birtokolt hatalom • a forrás- és célnyelvi szövegek kapcsán az újságírók és a fordítók által megalkotott, reprodukált és megvalósított társadalmi dominancia

Ideológia	
<i>Aspektus</i>	<i>Leírás</i>
társadalmi és személyes hitek	diszkurzív mikroszinten propozíciók formájában található meg; a forrás- és célnyelvben értékelő hiteket és véleményeket tartalmazó propozíciók formájában jelenik meg
az ideológia (és a hatalom) reprodukciója	<ul style="list-style-type: none"> • a forrás- és célnyelvi szöveg érvelésében kifejezett ideológia (és hatalom) • a forrás- és célnyelvi szövegben hatalmi relációkat és/vagy ideológiát kifejező, lexikaválasztás, metaforák, párhuzamok stb. formájában megnyilatkozó stilisztikai jellemzők és metaforikus kifejezések • a forrás- és célnyelvi szövegben potenciálisan az implikátúra által kifejezett implicit és explicit tartalmak • a forrás- és célnyelvi szöveg formulaszerű nyelvezete • a forrás és a célnyelvi szövegben a „mi” és az „ők” közti különbségtétel érvelés, retorikai jellemzők, lexikaválasztás és a történet narrálása révén történő megvalósulása; az „ő” negatív cselekményeik erőteljes hangsúlyozása; hiteles szemtanúk szavainak idézése

A hatásmodell vázlatos áttekintése után az alábbiakban részletesen bemutatjuk, hogyan használható fel a hatásmodell fordítástudományi elemzés céljára. Mielőtt azonban ezt megtesszük, bemutatjuk a forrásnyelvi újságcikket és az annak háttérül szolgáló politikai kontextust, valamint a fordítókat, a fordítási feladatot és a célnyelvi szövegeket.

3. A forrásnyelvi újságcikk, a fordítók, a fordítási feladat és a célnyelvi fordítások bemutatása

A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodell használatának ismertetésére szolgáló forrásnyelvi újságcikket és annak fordításait az alábbiakban röviden mutatjuk be. A forrásnyelvi érvelő típusú szöveg *Másnap* címmel a *Magyar Nemzet* Nézőpont rovatában jelent meg 2009. március 11-én, a szerzője Farkas Attila. A cikk a 2009. március 9-én a Fidesz–KDNP kezdeményezésére megtartott Szociális Népszavazásként emlegetett országos népszavazás eredményét és tanulságait boncolgatja. A népszavazáskor a választóknak a következő kérdésekben kellett dönteniük: eltöröljék-e az MSZP–SZDSZ kormány által bevezetett kórházi napidíjat, vizitdíjat és tandíjat. A népszavazás mind a három kérdésben érvényes és eredményes volt, a szavazatok pedig egyértelműen (a leadott szavatok 80%-ával) a fenti díjak megszüntetését támogatták (Országos Választási Iroda 2008).

A népszavazás eredményeképpen az akkor kormányon lévő MSZP–SZDSZ koalícióban jelentős feszültség keletkezett, a Fidesz–KDNP pedig nagy győzelmet könyvelhetett el. A népszavazást követő napokban-hetekben a média számos összefoglaló és elemző cikket közölt az eseményekről. Ezek sorába illeszkedik a *Magyar Nemzet* cikke is, amely a népszavazás lehetséges politikai következményeit taglalja.

Két profi fordítót kértünk meg az újságcikk lefordítására. A fordítási feladat mindkettejük esetében ugyanaz volt. A fordítókkal azt közöltük, hogy a szövegek a Fidesz angol nyelvű weboldalain jelennek majd meg, céljuk pedig az angolul beszélő nyilvánosság tájékoztatása – többek között – sajtószövegek segítségével. A fordítók a feladatot megértették, és bár tisztában voltak azzal, hogy a fordítási feladat egy kutatáshoz kapcsolódik, a feladatot magát realizztikusnak találták. Ez azért fontos, mert így vélhetőleg komolyan vették szakmailag a fordítási feladatot.

A forrásnyelvi újságcikket két fordító ültette át angol nyelvre. Mindkét fordító önállóan dolgozott. Így adódott az 1. célnyelvi szöveg, illetve a 2. célnyelvi szöveg. Olyan fordítókat kerestünk, akik különböző politikai beállítottságúak. Az 1. célnyelvi szöveget egy önmagát szocialista beállítottságú fordítónak nevező kolléga (1. fordító), a 2. célnyelvi szöveget pedig egy saját magát fideszesnek nevező személy (2. fordító) készítette el. A kutatás sikerét a fentiekkel (azaz realizztikus fordítási feladattal, ellentétes politikai beállítottságú fordítókkal) kívántuk biztosítani, hiszen így elvi síkon elképzelhető volt, hogy a két célnyelvi fordítás eltérő politikai szövegjellemzőkkel rendelkezik majd, amit elvileg ki lehet mutatni az általunk megalkotott fordításközpontú diskurzus–társadalom

hatásmodellel. Hogy ez valóban lehetséges-e a hatásmodell révén, azt a 4. al-pontban és a cikksorozat 5. részében mutatjuk be.

4. A fordításközpontú diskurzus–társadalom hatásmodellel végzett elemzés: cselekvés és kontextus

Az alábbiakban a forrás- és a célnyelvi szövegeknek az FDTH-modell segítségével végzett mintaelemzését mutatjuk be a modell cselekvés és kontextus alkotó elemei, illetve azok aspektusai mentén.

4.1 Cselekvés

Az FDTH-modell **cselekvés** komponense kapcsán a **szándékoltság, a perspektíva**, valamint az **implikációk és következmények** aspektusokat vizsgáljuk. A **szándékoltság** tekintetében a forrásnyelvi szöveg a következő jellemzőkkel bír. A forrásnyelvi szöveg célja, hogy a népszavazás eredményét – egy adott szemszögből (hiszen a cikk a *Magyar Nemzet*ben jelent meg) – értékelje. A célnyelvi szövegeket pedig azért hozták létre, hogy a népszavazás eredményét az angolul beszélő közönséggel a fordítások segítségével megismertessék.

A forrásnyelvi szöveg, valamint az 1. és 2. célnyelvi szöveg **perspektívája** vonatkozásában elmondható, hogy a forrásnyelvi szöveg az akkori legnagyobb ellenzéki párt, a Fidesz perspektíváját tükrözi. Ez a perspektíva mind a forrás-, mind pedig a célnyelvi szöveg esetében kimutatható, hiszen ezek a szövegek az akkori kormányt kritizálják. A szövegek Gyurcsány Ferencnek és (kisebb mértékben) az akkori kormánynak címezve számos direkt és indirekt kritikát tartalmaznak. Az alábbiakban először a forrásnyelvi szöveg perspektíváját írjuk le, majd azt követi az 1. és 2. célnyelvi szöveg perspektívájának bemutatása.

A forrásnyelvi szöveg 1. mondata a népszavazást a következőképpen minősíti: *kiemelkedő részvétellel lezajlott és az igenek elsöprő sikerét hozó szociális népszavazás*. A cikk az 1. és a 2. mondatban Sólyom Lászlóra hivatkozva amellet érvel, hogy a szavazás eredménye egyértelmű, a választók üzenete pedig szinte kötelező érvénnyel bír a döntéshozók számára: *Sólyom László köztársasági elnök kijelentette: az eredmény egyértelmű. Majd arra intett, a törvényhozókon és a politikusokon a sor, hogy megtegyék a szükséges lépéseket és levonják a következtetéseket*. Nyilvánvalóan a tan-, a vizit- és a kórházi napidíj eltörlését támogató szavazatok által kivívott győzelem említése és az arra történő utalás, hogy a törvényhozásnak és a politikusoknak a népszavazás kapcsán változtatniuk kell az általuk képviselt politikai irányvonalon, implicit kritikát fogalmaz meg a kormány felé (hiszen a szavazók az említett díjak bevezetését célzó kormánydöntés ellen szavaztak, és így a kormány politikájában kiigazítások szükségesek). Ezenfelül a Sólyom Lászlóra mint pártokon kívül és felül álló politikusra történő utalás is azt célozza, hogy a választók döntését objektívebb fényben láttassa a cikk, valamint azt erősíti, hogy a választók akarata nem pártpolitikai megítélés kérdése, hanem tény.

A forrásnyelvi szöveg 3. és 4. mondata azt taglalja, hogy a parlament következő ülése hogyan reagált Sólyom László szavaira. A kormány és az ellenzék

megnyilvánulásaiban az egyetlen közös elem az volt, hogy egyetértettek abban, hogy a népszavazáson kinyilatkoztatott választói akaratnak törvényalkotás révén érvényt kell szerezni. A 4. mondatban *a megszüntetésük* (azaz a kórházi napidíj, vizitdíj és tandíj eltörlése) *ellen mindent bevetve sikertelenül hadakozott kormány-pártok* megfogalmazás azonban azt sugallja, hogy a kormánynak esze ágában sincs a fenti választói akaratot kiszolgálni.

Az 5–10. mondat Gyurcsány Ferenc politikai inkompetenciáját mutatja be a népszavazásból adódóan kialakult politikai helyzet kezelése terén. A miniszterelnököt másodrangú zenészként, színészként festi le a cikk: *a fő szólamot Gyurcsány Ferenc igyekezett megadni* (5. mondat); *kialudva valamelyest engedékenyebb hűrokat pengetett* (6. mondat); *az Őszödi Böszme és a színlap egyéb kisbetűs szereplői* (10. mondat). Ezenkívül Gyurcsány Ferencet a következők miatt kritizálja az újságcikk: *a nem szavazókat a szocialisták támogatójaként próbálta meg vizionálni* (6. mondat), a díjak eltörlésére igennel szavazókat felelőtlen *pénztárca-pártiaknak* nevezte (7. mondat), továbbá a népszavazás eredményének Gyurcsány Ferenc részéről történt értelmezését következetlenség jellemezte (6. és 8. mondat). Az utóbbit alátámasztandó a 7. mondat Gyurcsány Ferencet idézve elmondja, hogy *még azt mondta: tiszteletben tartják az eredményt*, míg a 8. és 9. mondat ettől eltérő gyurcsányi hozzáállást ír le: *később azonban előkerült a megszokott vádaskodó hang* (8. mondat); és *megkapták a magukét szép sorjában* (9. mondat). Ennek fényében elmondható, hogy a forrásnyelvi szöveg Gyurcsány Ferencet a népszavazás eredményének értelmezése kapcsán következetlennek, változó álláspontot felvevőnek mutatja.

A 11–16. mondat az ellenzék Gyurcsány Ferencsel kapcsolatos kritikáját fogalmazza meg. Az első két mondat két olyan tényt említ, amelyre Navracsics Tibor, az akkori Fidesz-frakció vezetője hívta fel a miniszterelnök figyelmét: azok, akik azt állítják, hogy az oktatást és az egészségügyet ingyen kapják a választók, nem mondanak igazat, hiszen a polgárok adót és egészségügyi járulékot fizetnek ezen szolgáltatások igénybevétele céljából (11. mondat), valamint a másik tény az, hogy a miniszterelnök a parlamenti vitában nem beszélt arról, hogy az állam a GDP hány százalékát fordítja oktatásra és egészségügyre (12. mondat). A 13–16. mondat az ellenzék véleményét írja le azzal kapcsolatban, amit Gyurcsány Ferenc elmondott a népszavazással összefüggésben, illetve amit korábban tett. Ily módon a cikk explicite kritizálja a miniszterelnököt a következők kapcsán: hosszú távon Magyarország sokat veszít a népszavazás eredménye miatt (13. mondat); a korábban állami tulajdonban lévő vagyon gyurcsányi privatizálása (14. mondat); a saját magába nézés hiánya (15. mondat); illetve a gyakori hazudozás és Orbán Viktor, a Fidesz elnökének megalapozatlan kritizálása (16. mondat). A cikk végén az újságíró visszatér a másodrendű zenész metaforájához, és kendőzetlenül leírja, hogy Gyurcsány Ferenc rossz színész – *nem latinovitsi fokon Cipollát alakító Gyurcsány* (17. mondat) –, és mint ilyen értelmetlenségeket beszél: *őrült beszéd, de nincs benne rendszer* (18. mondat).

Ezek a szövegjellemzők azt támasztják alá, hogy a forrásnyelvi szöveg perspektívája az akkori kormánnyal és főleg az akkori miniszterelnökkel szemben negatív megközelítést tartalmaz, azaz a forrásnyelvi szöveg perspektívája szem-

behelyezkedik a miniszterelnökkel és a kormánnyal. Ez azonban nem jelenti feltétlenül azt, hogy a cikk hemzseg a Fidesz melletti érveléstől, illetve hogy csak erre támaszkodik. A miniszterelnök kritikája nem csak az ellenzékétől érkezik: a cikk első felében egy független politikai szereplőre, Sólyom Lászlóra hivatkozik a szerző, valamint a miniszterelnökkel és a kormánnyal szembehelyezkedő politikai pozíciót a választók akarata is erősíti (1–4. mondat). A Navracsics Tibor által elmondottak esetében a cikkíró tényekre hivatkozik (11–12. mondat), ami a kritikát objektívebbé teszi, míg a tényszerű alátámasztás nélküli Gyurcsány-kritika (5–10. és 13–18. mondat) az újságíró saját véleménye. Összességében viszont elmondható, hogy a cikk legnagyobb részében a kritika tárgya maga Gyurcsány Ferenc.

Az 1. és 2. célnyelvi szöveg **perspektívája** tekintetében a fentebb leírtak mind megállnak, azaz a fordítás során a perspektívában nem következett be változás. Mivel nem akarjuk magunkat ismételni, és a fentiekben említett forrásnyelvi szövegrészek célnyelvi szövegrészeire feleslegesen hivatkozni, az alábbiakban olyan, a perspektívával kapcsolatos meglátásokra térünk ki, amelyek csak a célnyelvi szövegekben találhatóak meg. Az 1. célnyelvi szövegben a perspektíva vonatkozásában a következő fordítási eltolódásokat mutathatjuk ki. (Az eltolódás a jelen cikk értelmezésében a forrás- és a célnyelvi szöveg bármely, egymásnak megfelelő jellemzői közötti különbséget takar. Jelen szöveghelyen a perspektívából eredő különbségeket azonosítjuk.) A forrásnyelvi szöveg 1. mondatában a semleges bevezető ige *kijelentette* az 1. célnyelvi szövegben a *claimed* [azt állította] szóval kerül visszaadásra, amely nyitva hagyja a lehetőséget a Sólyom László által állítottak igazságtartalmának megkérdőjelezésére. Hasonlóképpen ugyanebben a szövegben, a 2. mondatban a *declared* [kinyilatkoztatta] használata az *arra intett* fordításaként az államfőt despotaként láttatja, aki kinyilatkoztat dolgokat.

A forrásnyelvi szöveg megemlíti, hogy Gyurcsány Ferenc az ellenzékét kritizálja, de az 1. célnyelvi szöveg ezt a kritikát – az 1. fordító tevékenysége révén – sokkal enyhébbnek láttatja: a forrásnyelvi szöveg 16. mondatában a *Fidesz elnökét ostorozó* fordítása *directing criticism at the President of Fidesz* [a Fidesz elnökét kritikával illette] (1. célnyelvi szöveg 15. mondata). Az 1. célnyelvi szövegben azonban nem ez az egyetlen szövegszerű eltolódás, ahol a fordítás a forrásnyelvi szövegben megjelenő Gyurcsány Ferencről alkotott képet enyhíteni próbálja. Az 5. mondatban található *Mr. Gyurcsány Ferenc's speeches dominated the pre-agenda session* [a napirend előtti felszólalásokat Gyurcsány Ferenc beszédei dominálták] kevésbé pejoratív a zenész-metaphora elhagyása miatt, mint a forrásnyelvi szöveg 5. mondatának megfogalmazása: *a fő szölamot Gyurcsány igyekezett megadni*. A 6. mondatban a *kialudva valamelyest engedékenyebb hurokat pengetett* fordítása a gyurcsányi parlamenti beszéd vonatkozásában az 1. célnyelvi szöveg 6. mondatában a *more relaxed* [kiegyensúlyozottabb, nem annyira feszült] szókapcsolattal került visszaadásra.

Az 1. célnyelvi szöveg 11. mondatában található megfogalmazás kevésbé pejoratív a *korteszbeszéd* szó szerinti fordításának kihagyása miatt, mint a forrásnyelvi szöveg 11. mondatában lévő: *így az újrarahangolt kormányparti korteszbeszéd* fordítása a semleges *speeches advocating the standpoint of the*

government [a kormány álláspontját bemutató beszédek]. Hasonlóképpen kevésbé pejoratív az oktatás és az egészségügy állami finanszírozásával kapcsolatban használt *homályban maradt* angol megfelelője, a *was not elaborated on* [nem került szóba]. Továbbá a *mint tényadat* szókapcsolat teljesen hiányzik az 1. célnyelvi szövegből. A Gyurcsány Ferenc-féle privatizációs technikák vonatkozásában a forrásnyelvi szövegben található *megszerzése* megfogalmazás sokkal pejoratívabb, mint az 1. célnyelvi szöveg 13. mondatában lévő *privatization* [privatizáció] szó. A forrásnyelvi szöveg 10. mondatában fellelhető a *színlap egyéb kisbetűs szereplői* az 1. célnyelvi szöveg 10. mondatában szinte szóról szóra történő fordítással kerül visszaadásra az angol *the more insignificant characters of the cast* szavakkal, a negatív konnotáció mégis eltűnik a célnyelvi szövegben, hiszen az angol olvasó nem feltétlenül tudja, hogy Cipolla és az egész színjáték Gyurcsány vonatkozásában milyen pejoratív elemeket is takarhat a Gyurcsányt érő korábbi politikai támadások pontos és részletes ismerete nélkül.

A fentiekre alapozva az 1. célnyelvi szövegről elmondható, hogy a megfogalmazás igyekszik a miniszterelnökre nézve negatív kijelentéseket kevésbé negatívnak beállítani. Ebből következőleg elmondható, hogy az 1. célnyelvi szöveg – bár nem tudja nem reprodukálni a politikai ellenzék álláspontját – ahol csak lehet, az akkori kormánnyal kapcsolatban – a forrásnyelvi újságcikkkel összehasonlítva – igyekszik pozitívabb képet festeni.

A 2. célnyelvi szöveg vonatkozásában elmondható, hogy annak perspektívája megegyezik a forrásnyelvi szöveg perspektívájával. A 2. célnyelvi szövegben számos olyan kifejezés van, amely Gyurcsány-, illetve kormányellenességet tükröz. Például a 2. célnyelvi szöveg 4. mondatában a *moving heaven and earth* [mindent megmozgat] kifejezést találjuk, amely hangsúlyosabb, mint az ennek megfelelő *mindent bevetve* (forrásnyelvi szöveg 4. mondata). Az angol *acted as the lead piper* [volt a hangadó] az 5. mondatban pejoratívabb, mint az ennek megfelelő *dominated* [dominálta] az 1. célnyelvi szövegben. Az *engedékenyebb húrokat pengetett* a 2. célnyelvi szöveg 6. mondatában a lekezelést, sőt akár a kiszámíthatatlanság konnotációját is hordozó *more agreeable* [elviselhetőbb] kifejezéssel került fordításra. A 2. célnyelvi szöveg 8. mondatában a *standard accusations* [szokásos vádaskodás] szarkasztikus és egyben pejoratív a *standard* szó használata révén. A forrásnyelvi szöveg 15. mondatában megtalálható Gyurcsány-féle introspekció értékelésére használt kifejezés, az *extended to as little as this* [csak ennyit foglalt magában] azt jelzi, hogy valójában a beszédet nem is értékelhetjük introspekcióként. Hasonló a helyzet a Gyurcsány Ferenc és Latinovits között párhuzamot vonó mondattal is: a 2. célnyelvi szöveg 18. mondatában található *not nearly as perfectly as Latinovits* kifejezés szarkazmusával ráerősít arra, hogy Gyurcsány Ferenc még színésznek is csapnivaló. Mindez arra utal, hogy a 2. célnyelvi szöveg még inkább negatív színben láttatja a miniszterelnököt és kormányát, mint az 1. célnyelvi szöveg. A 2. célnyelvi szöveg tehát csak és kizárólag, teljes egészében az ellenzék perspektíváját jeleníti meg.

A **cselekvés** komponens utolsó aspektusa, az **implikációk és következmények** a szöveg explicit és implicit állításaival foglalkozik azok társas-társadalmi, kulturális és politikai kontextusában. Először tekintsük át az explicit állításokat! A forrásnyelvi szöveg egy Sólyom Lászlóra történő indirekt hivatko-

zással kezdődik és megemlíti, hogy a népszavazás igen sikeres volt (1–2. mondat). Erre a cikkben azért van szükség, hogy az eredményből fakadó törvényi kötelezettségeknek a törvényhozók és a politikusok valóban eleget tegyenek, illetve hogy ezt a lépést a cikk szükségszerűnek láttassa (2. mondat). A következő bekezdés már arról szól, hogy a különböző politikai erők milyen álláspontot fejtettek ki a népszavazási kampány során (3–4. mondat). Az ezt követő bekezdésekben (3–17. mondat) néhány olyan tipikus érvet olvashatunk, amely a népszavazás utáni parlamenti vitában elhangzott: az emberek csak azért szavaztak igennel, mert nem szeretnék kifizetni a kérdéses díjakat (8. és 10. mondat); az oktatás és az egészségügy nem ingyenes szolgáltatások, hiszen az állampolgárok adóiból és járulékaiból tartják fenn ezeket az ágazatokat (11. mondat); arra nem tértek ki a politikai pártok, hogy az állam milyen mértékben járul hozzá ezen szolgáltatásokhoz (12. mondat); Magyarország a népszavazással hosszú távon veszített (13. mondat) stb. A cikk a miniszterelnökre vonatkozó explicit vélemény kifejtésével zárul, a cikk végén pedig másodrendű színészként ábrázolja (17. mondat) a kormányfőt.

A fentiekben kifejtettek implikációival kapcsolatosan a következőket állapíthatjuk meg. A Sólyom Lászlóra történő utalás (1–2. mondat) azt implikálja, hogy az elnök független, éppen ezért mindenki számára elfogadható és elfogulatlan személy, akinek véleménye szerint a politikusoknak le kellene vonniuk a megfelelő következtetéseket a népszavazás eredményével kapcsolatosan. A következő bekezdés (3–4. mondat) vonatkozásában elmondható, hogy néhány politikus számára nehéz a népszavazással összefüggő következtetések levonása: *ezt a feladatot kísérelték meg abszolválni* (3. mondat), valamint hogy a kormány tettei és állásfoglalása nem éppen következetes: míg a népszavazás után azonnal a népakaratnak szeretnének érvényt szerezni, korábban mindent megtettek azért, hogy még a népszavazás kiírását is megakadályozzák (4. mondat).

A harmadik (3–12. mondat) és a negyedik bekezdés (13–15. mondat) számos explicit állítást fogalmaz meg: ezek nagy része Gyurcsány Ferencet veszi célba, és vele szemben fogalmaz meg kritikát. Ezek az explicit állítások a következők: a miniszterelnök szeret beszélni, és azt sem veti meg, ha a figyelem középpontjában van (5. mondat); dacos és hangulata irányítja, hiszen gyakran változtatja álláspontját (6–8. mondat); mintha csak despotikus uralkodó lenne, mindenkit szidalmaz, aki nem osztja véleményét (9–10. mondat); félrevezeti az embereket és hazudozik (11–16. mondat). A cikk zárásaként Gyurcsány Ferencet olyan másodrendű színészként festi le az újságíró, akinek elment az esze (17–18. mondat). A harmadik és negyedik bekezdés vonatkozásában érdemes megjegyezni, hogy a forrásnyelvi szöveg először enyhébb kritikát fogalmaz meg Gyurcsány Ferencel kapcsolatban, aztán tér rá a miniszterelnök jelentősebb, fontosabb hibáira.

A forrásnyelvi szövegben található explicit állítások mindegyikét reprodukálja mindkét célnyelvi szöveg: ez szöveg helyileg az 1–2. mondat az 1. és 2. célnyelvi szövegben, valamint a 3–17. mondat az 1. célnyelvi szövegben, illetve a 3–19. mondat a 2. célnyelvi szövegben. Ezen célnyelvi explicit állítások bemutatására a terjedelmi korlátok miatt nem térünk ki.

Az implicit állítások vonatkozásában azonban a két célnyelvi szöveg már árnyaltabb képet mutat. A Sólyom Lászlóra történő utalás (1–2. mondat) tekinte-

tében a *claim* [azt állította] és a *declared* [kinyilatkoztatta] bevezető igék aláássák a köztársasági elnök tekintélyét az 1. célnyelvi szöveg 1. és 2. mondatában, hiszen ezek a szavak úgy hatnak, mintha az elnök megfellebbezhetetlen kinyilatkoztatást tenne, azaz az olvasó valószínűleg ellenszenvesnek találja majd a köztársasági elnök ezen cselekedetét. Ezzel ellentétben a 2. célnyelvi szöveg az 1. és a 2. mondatban a semleges *said* [mondta] (1. mondat) és az *urged* [sürgetett] szót használja (2. mondat), tehát a köztársasági elnök megítélése tekintetében nem negatív a szöveg által festett kép. A 3. mondatban található implikációt, azaz hogy a parlament számára nem egyszerű a következtetések levonása, megtalálhatjuk az 1. célnyelvi szövegben: *This task was attempted to be absolved* [megpróbáltak megbirkózni a feladattal] (3. mondat); de hiányzik a 2. célnyelvi szövegben: *The House of Parliament was engaged in doing so* [a parlament ezzel volt elfoglalva] (3. mondat). A forrásnyelvi szöveg 4. mondatának implikációja a kormány következetlenségével kapcsolatban mind a két célnyelvi szövegben megtalálható, ám a kormány korábbi ellenkezésével kapcsolatos lexikalizáció a célnyelvi szövegek tekintetében különböző: *vehemently* [vehemensen] (1. célnyelvi szöveg) és *moving heaven and earth* [mindent megmozgatva] (2. célnyelvi szöveg).

A forrásnyelvi szöveg harmadik és negyedik bekezdésében a Gyurcsány Ferenc vonatkozásában megfogalmazott implicit állítások célnyelvi lexikai megformálása szintén különböző, a megfogalmazás viszont hatással van arra, hogy a célnyelvi szövegek a miniszterelnök vonatkozásában mit implikálnak. Az 1. célnyelvi szöveg egyszerűen azt implikálja, hogy a miniszterelnök szeret beszélni a *Gyurcsány's speeches* [Gyurcsány beszédei] (5. mondat) megfogalmazás révén, míg a 2. célnyelvi szöveg 5. mondatában az *acted as a lead piper playing the dominant tune* [volt a hangadó] már pejoratív, és negatív képet fest a beszéd tartalmát és a szónokot illetően. Ezenfelül számos lexikai elem tükrözi (a célnyelvi szövegek 5., 6–8. és 9–10. mondataiban), hogy a miniszterelnökkel kapcsolatos negatív utalásokat az 1. célnyelvi szöveg tompítja, míg a 2. célnyelvi szöveg a forrásnyelvi szöveghez képest ezen utalásokat erősíti. Az utóbb felsorolt mondatokban található ilyen lexikai különbségeket a forrásnyelvi szöveg, illetve az 1. és 2. célnyelvi szöveg vonatkozásában a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat

A Gyurcsány Ferencre vonatkozó implicit állítások tartalma a forrásnyelvi szövegben, valamint azok célnyelvi fordításai

A forrásnyelvi szövegben található implikációk (mondat száma)	1. célnyelvi szöveg (mondat száma)	2. célnyelvi szöveg (mondat száma)
<i>a miniszterelnök a figyelem középpontjában van</i> (5)	<i>speeches dominated</i> (5)	<i>acted as a lead piper playing the dominant tune</i> (5)
<i>a miniszterelnök dacos és hangulatember</i> (6, 8)	<i>more moderate, in his castigating Sunday night reactions, the usual critical tone</i> (6, 8)	<i>more agreeable, insolent és impertinent Sunday night reactions, the standard accusations</i> (6, 8)

A forrásnyelvi szövegben található implikációk (mondat száma)	1. célnyelvi szöveg (mondat száma)	2. célnyelvi szöveg (mondat száma)
<i>a miniszterelnök despotikus uralkodó (9–10)</i>	<i>criticism was communicated (9), selfish ones who voted, bargain hunters (10)</i>	<i>got scolded (9), selfish persons, wish to receive services for free (10)</i>
<i>a miniszterelnök félrevezeti az embereket és hazudozik (11, 16)</i>	<i>advocating the standpoint of the government, was not elaborate on (11), widely known Öszöd speech, showing a glimpse of his old-new self (15)</i>	<i>parliamentary advocates of the re-echoing government propaganda, deliberately cloaked (12), his infamous Öszöd speech of lies, revealing his old-new self (16)</i>

A 2. táblázatból világosan kiderül, hogy a forrásnyelvi szöveghez viszonyítva az 1. célnyelvi szöveg tompítja, míg a 2. erősíti a miniszterelnöknek címzett negatív kritikát.

Röviden összefoglalva a **cselekvés** komponens **implikációk és következmények** aspektusával kapcsolatos szerteágazó eredményeket, elmondhatjuk, hogy az explicit állításokat a célnyelvi szövegek maradéktalanul reprodukálják, míg az implicit állítások terén vagy erősítő vagy gyengítő hatást kifejtő célnyelvi reprodukciót figyelhetünk meg.

4.2 Kontextus

Az alábbiakban az FDTH-modell **kontextus** komponensén belül található **résztevők, magasabb szintű cselekvés, valamint helyi és kiterjedtebb kontextus** aspektusokat vizsgáljuk. Először a **résztevők** aspektusra térünk ki. A forrásnyelvi szöveg befogadói a *Magyar Nemzet* olvasói, hiszen Farkas Attila *Másnap* című cikke ebben az újságban jelent meg. Az újság olvasótáborát feltehetőleg többnyire a Fidesz szimpatizánsai alkotják, de az olvasók között nyilvánvalóan megtalálhatóak olyanok is, akik személyes vagy szakmai érdeklődésből olvassák az újságot. A forrásnyelvi szöveg a népszavazás eredményét és lehetséges következményeit értékeli, illetve az aktuális politikai klímát írja le. A Fidesz és mindazok, akik a tan-, vizit- és kórháziapidíj eltörlése mellett voltak, nagyarányú győzelmet könyvelhettek el. Ehhez kapcsolódóan a forrásnyelvi szöveg az adott politikai lég- és erőteret, illetve helyzetet jeleníti meg, valamint a népszavazás rövid és hosszú távú következményeit elemzi.

Mivel a forrásnyelvi szöveg lojális a Fidesz iránt, a cikk Gyurcsány Ferenc és kormánya alkalmatlanságára összpontosít, hiszen a szövegben írtak szerint a Gyurcsány-kormány képtelen a népszavazás után kialakult politikai helyzetet orvosolni. A cikk érdekes módon nem csak és kizárólag az adott politikai helyzet összefüggésében látatja a miniszterelnököt alkalmatlannak, hanem általában is. A cikk Gyurcsány Ferenc számos hibáját sorolja fel a kisebb problémáktól egészen a súlyosabbakig: ő szeretne a figyelem középpontjában állni (5. mondat); dacos és hangulatember (6–8. mondat); despotikus természetű

(9–10. mondat); félrevezeti az embereket és hazudozik (11–16. mondat). A forrásnyelvi szöveg magát a cikk konklúzióját nem írja le, hanem az olvasóra hagyja a logikai következtetések levonását (a 18. mondatban implikált konklúzió). Egyébként ez a szövegalkotói választás azzal is magyarázható, hogy valószínűsíthetően a *Magyar Nemzet* olvasói maguk is tudják, hogy a cikk alapján hogyan értékeljék a miniszterelnök ténykedését, azaz további meggyőzésre nincs szükség. Ezenfelül a jelentős népszavazási győzelem szükségtelenné teszi, hogy az olvasót az ellenzék álláspontjáról továbbra is győzködni kelljen.

A célnyelvi szövegek befogadóit ugyanúgy a nagy nyilvánosság alkotja, mint a forrásnyelvi szöveg esetében (még pontosabban a Fidesz angol nyelvű weblapjának olvasói), azaz a forrás- és célnyelvi szövegek résztvevők aspektusa azonos. Az, hogy a forrásnyelvi szövegek magyar nyelvű befogadóknak szólnak, míg a célnyelvi szövegek befogadói angolul beszélő személyek, nem olyan jelentős különbség, amely a résztvevők aspektus vonatkozásában befolyásolná a fenti megállapításunkat.

A **cselekvés** komponens következő aspektusa a **magasabb szintű cselekvés**, azaz a szövegek helyzete a velük társítható politikai agendák és politikai környezetek viszonylatában. A forrásnyelvi szöveg rögtön az után íródott, hogy a háromféle díjat ellenzök tábora földcsuszamlásszerű győzelmet aratott az elsősorban a Fidesz által kezdeményezett Szociális Népszavazáson. A Fidesz a népszavazás eredményét a hatalmával visszaélő kormány elleni fellépésként értékelte. A forrásnyelvi szövegben ennek számos megnyilvánulását láthatjuk: pl. a pártokon felül álló Sólyom Lászlóra történő hivatkozás (1–2. mondat); Gyurcsány Ferenc hibáinak és viselkedésének elemzése (5–16. mondat); a miniszterelnök és kormányának dilettáns reakciója a Szociális Népszavazás vonatkozásában (4., 10–11. mondat) stb. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy a Másnap a népszavazás azonnali politikai következményeit taglalja: hogyan értelmezendők az eredmények (5–8., 10. mondat); és hogyan lehet megbirkózni az előálló politikai helyzettel (8., 16. mondat). Azt is világosan látni kell, hogy a forrásnyelvi szöveg a Fidesz perspektívájából íródott, és mint ilyen a Fidesz népszavazás előtti retorikáját követi: Gyurcsány Ferencet és kormányát úgy állítja be a cikk, mint akinek, illetve aminek nincs politikai támogatása (1–4. mondat); a miniszterelnököt politikailag dilettánsnak (5–16. mondat) és bolondnak (17–18. mondat) festi le.

A forrásnyelvi szövegben a történelmi szempontból a szöveg kontextusához kapcsolódó, és a forrásnyelvi szövegben említett politikai agendák gyengítését, illetve erősítését figyelhetjük meg, amit a fordítók a lexikaválasztás révén érnek el. Az 1. célnyelvi szöveg a *Másnap* című cikkben kifejtett magasabb szintű cselekvést ássa alá. Azt a tényt nem kisebbíti a fordítás, hogy a részvétel rekordmagas, azaz *record high* volt (1. mondat), de a *claiming that the result speaks for itself* [azt állította, hogy az eredmények egyértelműek] mondatrészben (1. mondat) használt ige megkérdőjelezi mind Sólyom László tekintélyét, mind pedig a népszavazási eredményekből levonható következtetést, hiszen a *claim* ige angolul mindig azt implikálja, hogy az adott dolog vitatható. A forrásnyelvi szövegben kifejezettek gyengítésének másik eszköze, hogy az 1. célnyelvi szöveg a Gyurcsány Ferenc politikai alkalmasságával kapcsolatos szarkasztikus meg-

jegyzések negativitását nem ülteti át angolra. Ezt a fordító a következő lexikaválasztásokkal éri el: az *envisioned* [látta] mint a *vizionálni* szó fordítása (a forrásnyelvi szöveg 6. mondata) azon emberek vonatkozásában, akik nem járultak a népszavazáskor az urnákhoz. Ez a lexikaválasztás semmilyen negatívumot nem tartalmaz. Az 1. fordító ugyanígy igyekszik a Gyurcsány Ferenc forrásnyelvi szövegben kifejezett dilettantizmusát és a vele kapcsolatos örültség képzetét enyhíteni az 1. célnyelvi szövegben (vö. az **implikációk és következmények** részben leírtakat a miniszterelnök dacossága és a hangulatváltozásai vonatkozásában). A shakespeare-i idézet bevezetésében a *his manifold statements conjure up a Shakespearean line paraphrased in the audience* frázisban (17. mondat) a *conjure up* [előhoz, felidéz] tentatív jelentése miatt sokkal kevésbé von egyenlőséjelet a miniszterelnök és a vele összefüggésbe hozott jelzők között, mint a magyar szövegben a *fogalmazódhatott meg* feltételes módú alak: *Sokszori megszólalásai kapcsán pedig inkább egy shakespeare-i parafrázis fogalmazódhatott meg a hallgató-ságban* (18. mondat).

A 2. célnyelvi szövegben nem mutathatunk ki eltéréseket a magasabb szintű cselekvés vonatkozásában a forrásnyelvi szöveg és annak fordítása között. Mind a három, fentebb említett magasabb szintű cselekvéssel összefüggő üzenet (Gyurcsány Ferencnek nincs politikai támogatottsága, dilettáns és bolond) jelen van a célnyelvi szövegben is (6–7., 18. és 19. mondat).

A **kontextus** legutolsó elemzendő aspektusa a **helyi és kiterjedtebb kontextus**, amely a közvetlen kommunikatív kontextust, illetve a közvetlen és hosszabb távú társas–társadalmi és politikai hatásokat elemzi. A forrásnyelvi szöveget a Szociális Népszavazás utáni napon írták, illetve ekkor jelent meg, ahogy azt a cikk címe (*Másnap*) is jelzi. A cikk a Fidesz győzelméről ír, amelyet a népszavazással összefüggésben létrejövő civil és társadalmi ellenállás segített. A közös cselekvésre való felhívást a Fidesz gyakran és jól hallhatóan kommunikálta a népszavazás előtt és után. A forrásnyelvi szövegben a közös cselekvésre való utalás Sólyom László mint pártokon feletti személy (1–2. mondat), valamint a választók akaratát megtestesítő többségi szavazat (1., 4., 6–8. mondat) vonatkozásában jelenik meg. A forrásnyelvi cikk megjelenésekor a Szociális Népszavazásnak épp csak a másnapján vagyunk, ezért a szöveg egyrészt a győzelem mámorító érzésével, valamint a politikai ellenfélnek (azaz a kormánynak és a kormányzó pártoknak) az azonnali reagáló képességével foglalkozik. Mivel a forrásnyelvi szöveg Gyurcsány Ferenc hibáiról is ír, ami része volt a Fidesz akkori retorikájának is, fontos tanulmányozni azt, hogy ez a téma hogyan jelenik meg a célnyelvi szövegekben, valamint hogy a forrásnyelvi szöveg és a célnyelvi szövegek hogyan járulnak hozzá a helyi kontextus megrajzolásához. Ahogy azt a 2. táblázat kapcsán leírtuk, az 1. célnyelvi szöveg a miniszterelnök iránti kritikát igyekszik aláásni, míg a 2. célnyelvi szöveg a forrásnyelvi szövegben megjelenő negatív kritikákat felerősíti. Az alábbiakban ehhez kapcsolódva azt vizsgáljuk, hogy a választók akaratát megtestesítő többségi szavazatot hogyan jeleníti meg az 1. és a 2. célnyelvi szöveg. A 3. táblázat a népszavazás azonnali hatásaival, azaz a helyi kontextussal összefüggő szövegreferenciákat mutatja be, valamint azt, hogy ezen referenciák helyi kontextusra utaló megfogalmazása milyen mértékben különbözik a célnyelvi szövegekben.

3. táblázat

A forrásnyelvi szövegben a helyi kontextusra utaló referenciák és azok fordítása az 1. és a 2. célnyelvi szövegben

A forrásnyelvi szövegben a helyi és a kiterjedtebb kontextusra utaló szövegrészek (mondat száma)	1. célnyelvi szöveg (mondat száma)	2. célnyelvi szöveg (mondat száma)
az eddigi népszavazásokkal összevetve is kiemelkedő részvétellel lezajlott és az igenek elsöprő sikerét hozó szociális népszavazás [...] az eredmény egyértelmű (1)	with a record high participation rate compared to other similar occasions so far, és a strong “Yes” victory [...] the result speaks for itself (1)	characterized by an unprecedented high participation rate compared to other similar occasions so far, és a strong victory of the Yes side [...] the result speaks for itself (1)
törvénymódosítással kívánnak eleget tenni a nép akaratának, méltányolván [...] a voks populit (4)	want to take legislative steps to submit to the wish of the people in an appreciation of the popular vote (4)	felt motivated to take the necessary legislative steps to guarantee the fulfilment of the wish of the people appreciating the ‘popular vote’ (4)
a nem szavazókat a szocialisták támogatójaként próbálta meg vizionálni, a 3.3 millió igennel szavazót pénztárcapártiként feltüntetni (6)	envisioned all No voters as socialist supporters és the 3.3 million Yes voters as people reluctant to pay (6)	he fantasized that all No voters were socialist supporters, while the 3.3 million Yes voters were people deciding purely on financial grounds (6)
az eredményt, mely szerint úgymond legalább hárommillió ember nem ért egyet az elmúlt másfél év változásának mélységével, tempójával (7)	at least 3 million people disagree with the “speed és depth of the changes of the recent one és a half years” (7)	with at least 3 million people disagreeing with the “speed és depth of the changes in the recent one és a half years.” (7)
az igennel voksoló túlnyomó többség arról nem döntött, hogy ki fizesse a kieső díjakat (8)	the majority voting Yes did not decide on who is to pay the fees repealed (8)	the majority voting Yes did not in fact settle who is to compensate for the fees to be repealed (8)

Mint azt a 3. táblázatban láthatjuk, az idiómaszerű vagy tényszerű információkat tartalmazó angol nyelvű kifejezések fordítása nem tér el a célnyelvi szövegekben. Tehát pl. a *the result speaks for itself* [az eredmény magáért beszél] (1. mondat a célnyelvi szövegekben) *az eredmény egyértelmű* (a forrásnyelvi szöveg 1. mondata) magyar megfelelője mind a két fordításban, illetve a miniszterelnök értékeléseként megjelenő *az elmúlt másfél év változásának mélységével, tempójával*

(a forrásnyelvi szöveg 7. mondata) mindkét fordítónál a *speed and depth of the changes of the recent one és a half years* – szó szerint a magyar szöveg megfelelője – (a célnyelvi szövegek 7. mondata) szavakkal került visszaadásra. Érdekes viszont, hogy a célnyelvi szövegek a bevezető igék használata terén különülnek el, amelyek potenciálisan alkalmasak arra, hogy aláássák vagy megerősítsék a helyi kontextust. Ezt korábban az **implikációk és következmények** kapcsán a bevezető igék vonatkozásában fentebb már kifejtettük.

A helyi kontextus kapcsán érdemes még felhívni a figyelmet arra, hogy az 1. célnyelvi szöveg 4. mondatában található *submit to the wish of people* [a népakaratnak alá vetni magát] kifejezés azt tükrözi, hogy a kormány erre csak nehezen hajlandó, hiszen – ahogy a szövegből kiderül – a választókat az ilyen ügyek eldöntésében inkompetensnek tartják. A 2. célnyelvi szöveg 4. mondatában ugyanezen forrásnyelvi rész fordítása, a *motivated to take the necessary legislative steps* [a szükséges lépések megtételére ösztönözve] azt tükrözi, hogy a kormány valószínűsíthetően nem saját jószántából cselekszik, hanem pusztán a népakaratot hajtja végre, amellyel nem ért egyet. A fentiekből kiolvasható, hogy a célnyelvi szövegek helyi és kiterjedtebb kontextusra utaló szövegrészei a kormány cselekedeteinek hitelességét erősítik, illetve ássák alá.

A forrásnyelvi szöveg 6. mondatának fordításai szintén említésre méltók. A Gyurcsány Ferenc választók iránti magatartását, attitűdjét megjelenítő bevezető igék terén szintén megfigyelhetünk különbségeket. Az 1. célnyelvi szövegben a miniszterelnökre kevésbé negatív *envisioned* [látta] szerepel a *vizionál* fordításaként, míg a 2. célnyelvi szöveg 6. mondatában ugyanezt a *fantasized* [fantáziálta] szó jeleníti meg, amely a valóságtól való elrugaszkodásra utal. A *pénztárca párti* szó (a forrásnyelvi szöveg 6. mondata) magyarázó jellegű fordítása is érdekeségeket tartogat: az 1. célnyelvi szöveg *people reluctant to pay* [fizetni vonakodó emberek] (6. mondat) megfogalmazás arra utal, hogy a választók felelőtlenek és el akarják szabotálni azon kötelezettségeket, amelyeket az állam jogosan ró rájuk, míg a 2. célnyelvi szöveg *people deciding purely on financial grounds* [kizárólag pénzügyi alapokon döntő emberek] (6. mondat) frázisa nem a választói szabotázhoz köthető, hanem a választók tudatos döntéshozatalát jeleníti meg. Láthattuk tehát, hogy a célnyelvi szövegek a választókhoz való viszonyulás tekintetében különféle attitűdöket festenek le, és éppen ezért a célnyelv tekintetében különbségeket hoznak létre a helyi és a kiterjedtebb kontextus vonatkozásában.

Az eddigiekből jól látható, hogy az FDTH-modell első két alkotóelemével, a cselekvés és a kontextus komponenssel végzett elemzés jelentős mennyiségű adatot generál még egy ilyen relatíve rövid szöveg esetén is. Az is nyilvánvaló, hogy a modellel összehasonlíthatóak a forrás- és célnyelvi szövegek egymásnak megfelelő jellemzői.

5. Összefoglalás

A fentiekben lépésről lépésre, részleteiben mutattuk be az FDTH-modell cselekvés és kontextus alkotóeleme alapján végzett diskurzuselemzést és annak lehetséges eredményeit. Kísérletet tettünk arra is, hogy röviden és vázlatosan

összehasonlítsuk a forrás- és célnyelvi szövegek egyes jellemzőit. Ugyanezen újságcikkek és fordításainak a hatalom és az ideológia alkotóelem mentén végzett elemzését és az elemzés eredményeit tanulmányosorozatunk 5. részében ismertetjük.

Irodalom

- Bánhegyi M. 2010. Politikai szövegek és fordítástudomány 1. rész: A kritikai diskurzus-elemzés gyökerei, legfontosabb iskolái. *Fordítástudomány* XII. évf. 1. szám. 16–30.
- Bánhegyi M. 2011a. Politikai szövegek és fordítástudomány 2. rész: Szövegnyelvészeti trendek a politikai diskurzus-elemzés fordítástudományi megközelítése terén. *Fordítástudomány* XII. évf. 2. szám. 24–43.
- Bánhegyi M. 2011b. Politikai szövegek és fordítástudomány 3. rész: Van Dijk kritikai diskurzus-elemzési modellje és a fordításközpontú diskurzus-társadalom hatásmoddell. *Fordítástudomány* Vol. XII. évf. 1. szám. 22–39.

Internetes hivatkozások

- Országos Választási Iroda. 2008. Országos népszavazás. <http://www.election.hu/nepszav08/index.html> [utoljára látogatva: 2011. április 25.]

Melléklet

Forrásnyelvi szöveg

Másnap

Farkas Attila 2009. *Magyar Nemzet* Nézőpont rovat (2009. március 11.)

[1] Az eddigi referendumokkal összevetve is kiemelkedő részvétellel lezajlott és az ige- nek elsöprő sikerét hozó szociális népszavazás estéjén Sólyom László köztársasági elnök kijelentette: az eredmény egyértelmű. [2] Majd arra intett, a törvényhozókon és a politikusokon a sor, hogy megtegyék a szükséges lépéseket és levonják a következtetéseket.

[3] Ezt a feladatot kísérelték meg abszolválni tegnap az Országgyűlésben. [4] Az már előzetesen nyilvánvaló volt, hogy mind a vizitdíj, a tandíj és a kórházi napi- díj eltörlését kezdeményező Fidesz és KDNP, mind a megszüntetésük ellen mindent bevettve sikertelenül hadakozott kormánypártok törvénymódosítással kívánnak eleget tenni a nép akaratának, méltányolván a napirend előtti felszólalásokban is oly sokszor emlegetett voks populit.

[5] Napirend előtt a fő szót a Gyurcsány Ferenc igyekezett megadni. [6] És az eredmények nyomán keletkezett első sokkot – amelynek hatására dacos vasárnapi megnyilatkozásaiban a nem szavazókat a szocialisták támogatójaként próbálta meg vizionálni, illetve a 3,3 milliós igennel szavazót pénztárcapártiként feltüntetni – kialudva valamelyest engedékenyebb húrokat pengetett. [7] Többszöri megszólalásai elején, nyilván némiképp számot vetve a helyzettel, még azt mondta: tiszteletben tartják az eredményt,

mely szerint úgymond legalább hárommillió ember nem ért egyet „az elmúlt másfél év változásának mélységével, tempójával”. [8] Később azonban előkerült a megszokott vádaskodó hang; az igennel voksoló túlnyomó többség arról nem döntött, hogy ki fizesse a kieső díjakat. [9] Majd megkapták magukét szép sorjában az újságírók, akik nem ezt kérdezték lépten-nyomon, az Alkotmánybíróság – s áttételesen említve annak első elnöke, a jelenlegi államfő –, hogy merészeltek ilyen kérdéseket egy népszavazáson feltehetőnek ítélni. [10] Az Őszödi Böszme és a színlap egyéb kisbetűs szereplői (Kóka, Lendvai, Hiller) azzal érveltek, hogy az önző „háromigenesek” az ingyenesség haszonlesői. [11] Hiába hívta fel a figyelmet Navracsics Tibor, a Fidesz frakcióvezetője, hogy senki nem gondolja az egészségügyről és az oktatásról, hogy azért soha egy árva petákot sem kellett fizetni, az újrhangolt kormánypárti kortesbeszédék előadói arról győzködtek képviselőtársaikat és a tévénezőt: nemhogy kétszer, de egyszer sem fizetünk-fizettünk az orvosnál, az egyetemeken és a főiskolákon. [12] Persze mindeközben az oktatásra, gyógyításra és megelőzésre fordított GDP-arányos állami hozzájárulás mint tényadat gondosan homályban hagyott.

[13] Ezzel szemben a kissé letargikus kormányfőtől megtudtuk, hogy a népszavazással Magyarország hosszú távon veszített. [14] S nyilván saját tapasztalataiból – a Szalay utcai ingatlan és az őszödi üdülő megszerzéséből – levezetve, hogy nem vezet az erős és modern Magyarországhoz, ha a polgárokat lebeszéljük arról, hogy saját önrésszel vegyenek részt a szolgáltatások igénybevételében. [15] Körülbelül ennyi volt a gyurcsányi önvizsgálat veleje. [16] Az Őszödi Böszme régi-új énjét megcsillantva a Fidesz elnökét ostorozó harmadik felszólalásában újfent kísérletet tett arra, hogy hírhedt hazugságbeszédét átcsomagolja igazságbeszédé.

[17] A kampányfinisben a kecskeméti szocialista törzsközönség előtt szenvedélyesen, ám nem latinovitsi fokon Cipollát alakító Gyurcsány most a „Nincs a teremtésben vesztes, csak én” Bánk báni szólamot igyekezett kiénekelni – meglehetősen enerváltan.

[18] Sokszori megszólalásai tartalma kapcsán pedig inkább egy shakespeare-i parafrázis fogalmazódhatott meg a hallgatóságban: örült beszéd, de nincs benne rendszer.

Kutatási célra készült fordítás (1)

The Next Day

By Attila Farkas

[1] On the evening of the referendum with a record high participation rate compared to other similar occasions so far, and a strong ‘Yes’ victory, Mr. László Sólyom, President of the Republic of Hungary, claimed that the result speaks for itself. [2] Then he declared that now it is legislators’ and politician’s turn to draw the consequences and take the necessary steps.

[3] This task was attempted to be absolved in the House of Parliament yesterday. [4] It was obvious from the beginning that both Fidesz-KDNP (Hungarian Civic Union – Christian Democratic People’s Party) initiating the abandonment of the visit fee, the daily fee for hospital treatment and the tuition fee and the governing parties vehemently opposing the abandonment want to take legislative steps to submit to the wish of the people in an appreciation of the popular vote frequently mentioned also in pre-agenda speeches.

[5] Mr. Ferenc Gyurcsány’s speeches dominated the pre-agenda session. [6] This time, more relaxed, he sounded more moderate than in his castigating Sunday night reactions when he envisioned all ‘No’ voters as socialist supporters and the 3.3

million ‘Yes’ voters as people reluctant to pay. [7] At the beginning of his manifold statements, surely resulting from his evaluation of the situation, he said that the referendum result will be respected, according to which at least 3 million people disagree with the “speed and depth of the changes of the recent one and a half years.” [8] Later, however, the usual critical tone: the majority voting ‘Yes’ did not decide on who is to pay the fees repealed. [9] Criticism was communicated towards everyone: the journalists who did not keep on asking this question, the Constitutional Court and indirectly its first president, the current President of the Republic of Hungary, how they deemed such questions suitable for a referendum. [10] The “Jackass of Ószöd” and the more insignificant members of the cast (Mr. Kóka, Ms. Lendvai, Mr. Hiller) argued that those selfish ones who voted 3 times ‘Yes’ are the bargain hunters of free deals. [11] Mr. Tibor Navracsics Leader of the parliamentary group of Fidesz called attention in vain to the premise that nobody thinks that nothing ever has had to be paid for health care or education: speeches advocating the standpoint of the government were trying to convince fellow MPs and TV viewers that we have not been paying at the doctor and in higher education twice, not even once while the GDP proportionate state contribution spent on education, healing and prevention was not elaborated on.

[12] At the same time we learnt from the mildly melancholic head of government that Hungary lost with the referendum in the long run. [13] And, obviously judging from his own experience of the privatization of the Szalay utca building and the Ószöd holiday complex, PM Gyurcsány stated that it does not lead to a strong and modern Hungary to talk citizens out of taking part in using services when concurrently paying their own contribution. [14] Approximately this was the essence of PM Gyurcsány’s introspection. [15] The “Jackass of Ószöd”, showing a glimpse of his old-new self, attempted again to convert his widely-known Ószöd speech into a speech of justice in his third speech directing criticism at the President of Fidesz.

[16] At the finish of the campaign, PM Gyurcsány, like a passionate Cipolla though not quite as talented as the great Hungarian actor Latinovits, appeared in front of the socialist supporters of Kecskemét and tried to sing the Bank Ban opera tune “There is no one unluckier on earth than me” in a rather enervated manner. [17] His manifold statements conjure up a Shakespearian line paraphrased in the audience: “This be madness and there is no method in ‘t.’”

Kutatási célra készült fordítás (2)

The Next Day

By Attila Farkas

[1] On the evening of the referendum, characterised by an unprecedented high participation rate compared to other similar occasions so far, and a strong victory of the ‘Yes’ side, Mr. László Sólyom, President of the Republic of Hungary, said the result speaks for itself. [2] Consequently, he urged legislators and politicians to draw the conclusions and take the necessary steps.

[3] The House of Parliament was engaged in doing so yesterday. [4] From the beginning of session, both Fidesz (Hungarian Civic Union) and KDNP (Christian Democratic People’s Party), the parties having initiated the repeal of the visit fee, the daily fee for hospital treatment and the tuition fee, as well as the governing parties, who had been (unsuccessfully) moving heaven and earth to campaign against the repeal, have obviously felt motivated to take the necessary legislative steps to guarantee the

fulfilment of the wish of the people appreciating the ‘popular vote’ frequently referred to in the pre-agenda speeches.

[5] In the pre-agenda session MP Ferenc Gyurcsány acted as the lead piper playing the domineering tune. [6] More in terms with the actual situation, this time, his speech sounded more agreeable than his insolent and impertinent Sunday night reactions, when he fantasized that all ‘No’ voters were socialist supporters while the 3.3 million ‘Yes’ voters were people deciding purely on financial grounds. [7] Most probably as a result of his evaluation of the current situation, at the beginning of his numerous speeches, he announced that the results of the referendum would be respected with at least 3 million people disagreeing with the “speed and depth of the changes in the recent one and a half years.” [8] Yet, later there came the standard accusations: the majority voting ‘Yes’ did not in fact settle who is to compensate for the fees to be repealed. [9] And then the journalists got scolded, who were to ask this question time and time again, to be followed by the Constitutional Court and indirectly its first president, the current President of the Republic of Hungary with the Prime Minister questioning how come they did consider such questions suitable for a referendum. [10] The Dimwit of Ószöd and the less significant members of PM Gyurcsány’s cronies (Mr. Kóka, Ms. Lendvai, Mr. Hiller) claimed that those selfish persons who cast three YES’s in the ballot boxes in fact wish to receive services for free. [11] In vain was Mr. Tibor Navracsics, Leader of the parliamentary group of Fidesz, trying to highlight that nobody thinks no contribution whatsoever has had to be paid for health care or education services. [12] Parliamentary advocates of the re-echoing pro-government propaganda were making all efforts to persuade fellow MPs and the TV viewers that one does not pay at the doctor and at the university once, let alone twice. [13] Naturally, at the same time, data on the GDP proportionate state contribution allocated to education, health care and preventive medicine were deliberately cloaked.

[14] However, the slightly lethargic Prime Minister revealed that in the long term Hungary will sadly miss something as a result of the referendum. [15] And, obviously based on his experience of privatizing the Szalay Street building and the Ószöd holiday resort, PM Gyurcsány assured us that no strong and modern Hungary can be built if citizens are convinced that using services can by no means entail having to pay one’s own contribution. [16] All in all, Gyurcsány’s introspection extended to as little as this. [17] While having the President of Fidesz under fire, the Dimwit of Ószöd made yet another attempt to translate his infamous Ószöd speech of lies into a talk of truthfulness in his third pre-agenda speech revealing his new-old self.

[18] At the close of the campaign, PM Gyurcsány, while passionately acting in the role of Cipolla but not nearly as perfectly as Latinovits in front of socialist supporters in Kecskemét, this time was trying to sing the part in the opera Bank Ban “There is no one unluckier on earth than me” in a enervated tone. [19] For the audience, the essence of his numerous long-winded speeches can be summarized in a Shakespearian paraphrase: “This be madness and there is no method in ‘t.”